

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2):267-298

Geliş Tarihi:26.11.2019

Kabul Tarihi:27.12.2019

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.650961>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURIYELİ SİĞİNMACILARLA İLGİLİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Enis ALDEMİR*

Öz

Suriye krizi başladığı 2011 yılından bu yana ülkemiz ve bölge ülkeleri için ciddi riskler içermektedir. Savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan çok sayıda sığınmacıdan kaynaklı etkiler bu risklerin başında gelmektedir. Yerel halkın sığınmacılara karşı tutumu, sürecin ve krizin yönetimi bağlamında politika belirleyiciler için dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Bu çalışmada, Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencileri özelinde Suriyeli sığınmacılara bakış açısı ele alınmaktadır. Örneklem grubuna uygulanan anket ile, sosyal uyum kuramlarının "*kişiler arası iletişimin uygun şartlar altında, çoğunluk ve azınlık grup üyeleri arasındaki önyargıların azaltılmasında en etkili yöntemlerden birisi olduğu*" savı sınanmıştır. Sosyal temas kuramı bağlamında, örneklem grubunda ‘Türkiye’ye göç yoluyla gelen aile üyesi veya yakın akrabası olduğunu’ beyan edenler ile ‘herhangi bir göç geçmişi olmayanlar’ arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı araştırılmış; bunun neticesinde teoriyi destekler nitelikte anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar, genel anlamda Suriyeli sığınmacılara ilişkin olumsuz bir tutum olduğunu göstermekte ise de, bu olumsuz tutum, göç geçmişi olan kişiler arasında görece olarak düşük bir seviyededir. Her ne kadar göç geçmişi olanlar ve olmayanlar arasında anlamlı bir fark gözlenirse de, bu durum her iki grubun da Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bir tutum

* Bursa Uludağ Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü; MPA (University of Texas at Dallas, Kamu Yönetimi); MA (Ankara Üniv., Sosyoloji); enisaldemir@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-8100-5641>.

geliştirdikleri gerçeğini değiştirmemektedir. Yapılan göç çalışmalarının ortaya koyduğu, sığınmacıların büyük oranda gittikleri yerlerde kalıcı olma ve yerleşme eğiliminde olacakları öngörüsünden hareketle, politika yapıcılar tarafından ortaklıklara vurgu yapan, bütünleştirici ve gruplar arası entegrasyonu artırıcı çalışmalara ağırlık verilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Suriye Krizi, Suriyeli Sığınmacılar, Sosyal Temas Kuramı, Tutum Anketi.

An Examination of Bursa Uludag University International Relations Department Students' Attitudes towards Syrian Refugees Living in Turkey

Abstract

The Syrian crisis has serious risks for Turkey and the other neighboring countries in the region since its early beginning in 2011. The impacts of a large number of refugees who were forced to flee their country because of the war are considered as one of the main risks. The attitude of the local people towards refugees is an important factor for policymakers in the context of planning and crisis management. In this study, we discussed the attitudes of the Bursa Uludag University International Relations Department students towards Syrian refugees. With the questionnaire applied to the sample group, we have tested the basic argument of social cohesion theories: "whether interpersonal communication is one of the most effective methods in reducing prejudices between majority and minority group members under appropriate conditions". We also concluded a meaningful difference between the sample groups who declared that 'they have family members or close relatives emigrated to Turkey' and 'who don't have immigration history at all', in the context of social contact theory. Although the results show that there is a negative attitude towards Syrian refugees in general, this negative attitude is relatively low among people with a migration background. Although a significant difference in attitudes was observed between those with and without a migration background, this does not change the fact that both groups developed a negative attitude towards Syrian refugees. As previous migration studies reveal, the tendency of refugees is to be permanent and settled in places where they go, and thus it is important to focus on integrative and intergroup integration efforts by policymakers.

Keywords: Syrian Crisis, Syrian Refugees, Social Contact Theory, Attitude Survey

Giriş

"İnsan yaşadığı yere benzer..."¹

Suriye krizi olarak başlayan ve zaman içerisinde iç ve dış aktörlerin katılımıyla bölgesel nitelikli bir iç savaşa evirilen süreç; ölüm, hastalık, açlık, zorunlu göç gibi milyonlarca insanın hayatını etkileyen bileşenleriyle, 21. yüzyılda insanlık tarihinin utanç tablolarından birisi olmuştur. Krizin başlangıcından bu yana milyonlarca Suriyeli ve 2011 yılından sonra doğan yüzbinlerce çocuk, savaş ve sefaletle geçen sekiz yılın sonunda, dünyaya kara bir gözlüğün ardından, karamsar bir gözle bakmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM Mülteci Örgütü Raporu, 2018a) verilerine göre bu kriz, yaklaşık 5.5 milyon göçmen ve Suriye içerisinde sıkışıp kalan 6 milyon Suriyeli ile insanlık tarihinin en geniş kapsamlı yıkımlarından birisidir.

Yaşanan iç savaşın en ağır bedelini şüphesiz ister Suriye’de kalsın, isterse savaştan kaçsın Suriye halkı ödemiş ve halen ödemektedir. Ne var ki bu yıkım sadece krizin baş gösterdiği ulusal sınırlar ve kimlikleri değil, başta bölgeye coğrafi ve kültürel yakınlığı olan Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak olmak üzere komşu ülkelere ve bu ülkeleri transit olarak kullanan göçmenler nedeniyle hedef konumunda olan Avrupa ülkelerini derinden etkilemektedir (Pirinççi, 2018a: 41).

Türkiye, göç krizinden etkilenen Lübnan, Ürdün ve Irak’ın aksine, 2011 yılından bu yana Suriyeli sığınmacılara yönelik açık kapı politikası uygulamış ve bu tutumu uluslararası kamuoyunda takdirle karşılanmıştır (Pirinççi, 2018b: 221). Tablo-2’de sunulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019) verileri incelendiğinde, 2013-2015 yılları arasında ülkemize gelen sığınmacı sayısında dramatik bir artış olduğu, 2019 yılı Mayıs ayı itibariyle toplam nihai sığınmacı sayısının 3 milyon 600 binin üzerine çıktığı görülmektedir. Yine bu sığınmacı nüfusunun sadece 131 bini geçici sığınma merkezlerinde konaklamakta, geriye kalan yaklaşık %97’si çeşitli şehirlerde kamplar dışında ikamet etmektedir. Çok büyük rakamlarla gelen düzensiz göç dalgasının getirdiği bir zorunluluğun sonucu olan bu serbest yerleşim politikası şüphesiz olarak beraberinde çeşitli handikapları da getirmekte, bu da

yurttaşların Suriyeli sığınmacılara olan bakış açısını etkilemektedir (Keleş vd., 2016: 156). Uzayan misafirlik döneminde gerek bazı Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunların genele teşmil edilmesi, gerekse ülkede son yıllardaki ekonomik daralmaya paralel olarak artan tepkiler, ilk dönemde insani ve dini duyguların şekillendirdiği kamuoyu algısında değişmelere yol açmıştır (Köksal vd., 2017: 539).

Suriyeli sığınmacılar hakkında çeşitli disiplinlerde yapılan çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencileri özelinde herhangi bir çalışmaya literatürde rastlanılmamıştır. Çalışmamızın yazına sağlayacağı en önemli katkılardan birisi, sosyal temas kuramının temel çıkarımlarından olan, sosyal etkileşim ve yaklaşmanın, göçmenlerle empati kurma ve yerel halkın algıları üzerinde pozitif etkisi olacağı savını destekler nitelikteki sonuçlarıdır. Bu çalışmada, göç olgusu ve Suriye krizi sonrası gelen göç akımının ülkemize etkileri üzerinde kısa bir değerlendirmenin ardından, Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının tespit edilmesi amacıyla uygulanan anketten elde edilen veriler tartışılacaktır.

1. Göç Olgusu ve Kuramsal Çerçeve

Göç olgusu, her geçen gün genişleyen ve dünyanın genelini ilgilendiren küresel bir sorundur. Birleşmiş Milletler (BM Genel Kurul Raporu, 2017: 2) verilerine göre dünya genelinde 258 milyon uluslararası göçmen bulunmakta ve bu göçmenlerin büyük bir bölümü düzenli bir göç dalgasının ürünüdür. 2000 yılından bu yana %49 oranında artış gösterdiği tahmin edilen göçmen nüfusu, %23 olan dünya nüfus artış oranının da ötesinde bir sayıya tekabül etmektedir. Dünya genelindeki göçmen nüfusu %2,8’den %3,4’e ulaşmış bulunmakta ve bu artış eğiliminin önümüzdeki dönemde devam etmesi beklenmektedir.

Göçün hem göçmenler, hem de göç edilen yerlerdeki yerel halk üzerinde olumlu ve olumsuz bir çok etkisi bulunmakta. Beraberinde getirdiği risk ve fırsatlar nedeniyle, göç olgusuna literatürde çatışma ve uyum temelinde yaklaşan bir takım

teoriler geliştirilmiştir. Biz de çalışmanın kuramsal çerçevesini bu iki yaklaşım üzerinden ele alacağız.

1.1. Çatışma Odaklı Yaklaşımlar

Din, milliyetçilik, ideolojiler, ırk, etnisite, cinsiyet, sosyal sınıf ve statü gibi bir çok ayrışmanın bizleri farklılaştırdığı bir dünyada yaşıyoruz. Kimliklerimiz ve hayatlarımız bu sosyal olgular tarafından şekillendiriliyor. Yerleşik toplum düzeni içerisinde ‘ötekiler’ olarak nitelendirilen gruplar (göçmenler, etnik, dini vd. azınlıklar) söz konusu olduğunda, iki kavram öne çıkmaktadır: Güç (iktidar) ve tehdit. 1967 yılında Hubert Blalock tarafından ortaya atılan *güç-tehdit teorisi* (*power-threat theory*), en yalın haliyle, azınlık grubundakilerin sayısı ne kadar büyükse, çoğunluk grup tarafından bu kişilerin tehdit olarak algılanması olasılığını o kadar artıracığı, buna paralel olarak, bu tehdit algısını azaltmak için baskın tarafın elinde bulundurdukları güç aygıtlarıyla azınlık grubu kontrol altına alma eğilimine gireceklerini varsaymaktadır (Markert, 2010: 307). Bu teze göre, baskın grup, elindeki ekonomik kaynakları ve politik üstünlükleri kaybetme kaygılarıyla hareket etmekle birlikte, ekonomi ve politika arasındaki birbirini destekleyen dinamik ve girift ilişki ağı nedeniyle hangisinin başat unsur olduğunu söylemek oldukça zordur.

Özellikle 1960’ların Amerika’ında siyahilere karşı beyazların gösterdiği düşmanca tutumların araştırılması çerçevesinde şekillenen güç-tehdit teorisi, grupların büyüklüğünü tehdit algılamasında temel almakla birlikte, yerleşik grubun hoşnutsuzluğunu belirleyen tek unsur değildir. Grupların sayısal büyüklüğünün yanı sıra göçmen grubun yerleşik gruptan farklılaşan hayat tarzı da aradaki çatışmanın esas gerekçeleri arasında sayılmaktadır. Nitekim tarafından yapılan bir çalışmada, sadece beyazların siyahi veya Latin Amerikalı göçmenlere karşı değil, siyah Amerikalıların bölgelerine sonradan yerleşen Latin göçmen gruplara karşı da düşmanca tutumlar geliştirdiği ortaya konulmuştur (Markert, 2010: 308).

Göç çalışmalarında gruplar arası çatışmayı açıklayan bir diğer önemli teori ise Stephan ve Stephan (1985: 157) tarafından ortaya atılan ve gruplar arasındaki

önyargıları esas alan *entegre tehdit teorisidir (integrated threat theory)*. Bu teoride etkileşim içerisinde olan gruplar arasındaki potansiyel çatışmalar ele alınmakta (Stephan vd. 2015: 255), özellikle de grup içi tehdit algılamalarına vurgu yapılarak, ‘gerçek’, ‘sembolik’, ve ‘olumsuz stereotipi (önyargı)’ olmak üzere sınıflandırılmaktadır (Schweitzer vd., 2005: 171) (Gonzales vd., 2008: 669):

(i) **Gerçek tehdit**, birincil grubun ekonomik çıkarları, siyasi çıkarları veya fiziki varlığının ikincil grup tarafından tehdit edilmesini ifade etmektedir. Bu tehdit algısında istihdam ve arazi gibi kıt kaynakların kaybedilmesi tetikleyici olmaktadır.

(ii) **Sembolik tehdit**, değerler, normlar ve inançlardaki algılanan grup farklılıklarına dayanır. Farklı bir dünya görüşüne sahip dış gruplar, grubun kültürel kimliğini tehdit ediyor olarak görülebilir. Yeni normlar, inançlar, semboller ve diğer kültürlerin, grup içindeki yaşam tarzını geçersiz kılacağına dair korkuya yol açtığı düşünülebilir. Çok sayıda çalışma, göçmenler ve azınlıklar tarafından grup içi değerlere yönelik algılanan tehditlerin bu gruplara yönelik daha olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu göstermiştir.

(iii) **Olumsuz stereotipi**, dış gruplar hakkındaki beklenti ve kabullerin sıklıkla önyargıya dayandığı iddia edilir. İnsanlar bir dış grup hakkında olumsuz ve basmakalıp fikirlere sahip olduğunda, onların olumsuz ve tehditkâr özelliklere sahip olmasını beklerler. Nitekim çeşitli araştırmalar, negatif grup dışı önyargıların tehdit ve korku duygularıyla ilişkili olduğunu, pozitif önyargıların ise korku ve öfke duygularını azalttığını göstermiştir.

Çatışma odaklı yaklaşımlarda öne çıkan noktalar; maddi ve maddi olmayan kıt kaynaklar ve değerler üzerindeki hakimiyet ve somut gerçeklerden bağımsız olarak sahip olunan önyargılar olarak özetlenebilir. Kaynakların kullanımında gruplar arasındaki mücadele arttığında tehdit ve çatışmanın artacağı; grup içi tehdit algısı arttığında tehdidin kaynağına yönelik saldırgan ve dışlayıcı tutumun artacağı; kaynakların kullanımı konusunda rekabet arttığında gruplar arasındaki yakınlık ve etkileşimin çatışmayı azaltmak yerine artıracağı öngörülmektedir². Kaldı ki, çatışmanın somut bir gerçeğe dayanmasına gerek yoktur; örneğin göçen grubun yerlile-

rin işlerini ellerinden aldığı yönünde (gerçekte böyle olmasa bile) bir algı olması, çatışmayı artıracaktır (Keleş vd., 2016: 156).

1.2. Uyum Odaklı Yaklaşımlar

Gruplar arası pozitif ilişkiler genel itibariyle sosyal temas kuramları ile açıklanmakta olup, en bilineni Allport'un (1954) *grup içi iletişim teorisidir (inter-group contact theory)*. Yukarıda, çatışmacı yaklaşımlarda da ele alındığı üzere, karşıt grup üyeleri hakkında az bilgiye sahip olunması önyargıları artırmaktadır. Bu teorinin temel hipotezi ise farklı grup üyeleri arasındaki etkileşim ve karşılıklı bilgi sahibi olunmasının önyargıları azaltacağı yönündedir. Allport tarafından ortaya atılan bu önerme, daha sonra 1998 yılında Pettigrew tarafından geliştirilerek "*gruplar arası temas*" olarak kavramsallaştırılmıştır (Gonzales vd., 2008: 671).

Bu kuramın ortaya çıkışında Amerikalı beyaz nüfusun siyahilere karşı geliştirdikleri olumsuz tutum ve bunun açıklanması/çözülmesi isteği yatmaktadır. Bu kapsamda, yapılan bir dizi çalışmada, siyahiler ile seyahat eden beyaz Amerikalı balıkçıların ve siyahilerle komşu olan beyaz ev kadınlarının, bu etkileşim olanağından yoksun beyazlara oranla daha az önyargılı oldukları sonucuna varılmıştır. Her ne kadar bu çalışmalar gruplar arası iletişim ve etkileşimin önyargıları azaltmada etkili olduğunu ortaya koysa da, Allport gruplar arası sosyal temasın önyargıları azaltması için bulunması gereken dört koşula işaret etmektedir: (i) gruplar sosyo-ekonomik olarak, kaynak ulaşımı ve karar verme gibi konularda eşit statüye sahip olmalıdır; (ii) gruplar ortak bir amacı paylaşıyor olmalı ve bu amaç doğrultusunda aktif ve hedefe yönelik eylem birliği olmalıdır; (iii) gruplar arası etkileşim rekabete değil, işbirliğine dayalı olmalıdır; (iv) politikacı, kanaat önderi gibi otorite konumundaki insanların sosyal teması desteklemesi süreci kolaylaştıracaktır (Küçükkömürler, Sakallı-Uğurlu, 2017: 3).

Göçmenler yerel halk tarafından bir tehdit olarak algılansa da, göç geçmiş ve etnik çeşitliliği olan bölgelerde, tekil kimliklerin hakim olduğu bölgelere nazaran göçmenlere karşı daha hoşgörülü yaklaşıldığı gözlenmiştir. Bu durum, ekonomik ve maddi olmayan bir çok ögenin bileşeni olmakla birlikte, azınlıklarla temas

ve insanların kişisel hikâyeleri ile açıklanmaktadır (Keleş vd., 2016: 156). Bu çalışmada, örneklem grubuna 'aile, akraba veya yakın çevresinde göç geçmişi ve göçmenlerle temas unsuru' olup olmadığı sorularak, yukarıda belirtilen pozitif ilişkinin test edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan ampirik çalışmalarda, doğrudan veya dolaylı grup içi etkileşimin, gerçek ve sembolik tehdit algılarında ve azınlık etnik gruplara karşı önyargı, kaygı ve stereotipi olumsuz kanaatler üzerinde azaltıcı pozitif etkisi olduğu gözlenmiştir (Bağcı vd., 2018:1035; Gonzales vd., 2008: 671).

2. Suriye Krizi ve Etkileri

2.1. Suriye Krizinin Türkiye ve Bölge Üzerindeki Etkileri

Tunus'ta başlayan ve Arap Baharı olarak nitelenen süreç, domino etkisiyle otoriter yönetimleri olan bir dizi Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkesini etkileyecek şekilde hızla yayılmış ve halk bu hareketleri, memnuniyetsizlik duyulan yönetimlerden kurtulmak için bir fırsat olarak görmüştür. Bu hızlı ve radikal değişiklik talebi, 2011 yılı itibariyle Suriye'nin de kapısını çalmış ve halen devam eden Suriye iç savaşının görünen nedeni olarak karşımıza çıkmıştır. Şubat 2011'de bir grup öğrencinin Suriye'nin Dera şehrinde bir okul duvarına yazdıkları "senin de sıran geliyor doktor!" sloganı ve 'Doktor' Beşar Esad idaresinin bu öğrencilere uyguladığı işkence ve kötü muamele sonrası 15 Mart 2011'de başlayan gösteriler zincirleme reaksiyonun fitilini ateşlemiştir (Demir, 2016: 141).

Suriye krizi ile ortaya çıkan sorunların başında düzensiz göç hareketleri gelmekle birlikte, ülkemizin bu konuda geçmişten gelen tecrübesi bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 90'lı yılların ortalarına kadar Balkan Türkleri anavatanına gelerek yerleşmiş, 1989 sonrası Bulgaristan komünist rejiminin baskılarından kaçan 300 binden fazla Pomak ve Türk, Marmara ve Ege başta olmak üzere çeşitli illere yerleştirilmiş, bu kişilere zaman içerisinde Türk vatandaşlığı da verilmiştir. 1991 yılında ise, özellikle Halepçe katliamı sonrasında Irak'ın Saddam Hüseyin rejiminden kaçan sayıları yaklaşık 500 bini bulan Irak Kürtleri yine sınır komşuları ve güvenli bir liman olarak gördükleri Türkiye'ye sığınmıştır (Öztürk ve Çoltu,

2018: 189). Türkiye, DAESH zulmünden kaçan Ezidilere ve son olarak Suriye’li sığınmacılara kapılarını açarak Cumhuriyetin başından bu yana insani nedenlerle gerçekleştirilen kitlesel göç hareketlerinde sergilediği açık kapı politikasını sürdürmüştür.

Suriye krizinin bölgeye etkileri çok yönlü ve kapsamlıdır; ancak sonuçları itibariyle yarattığı trajedinin sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihi boyutlarıyla uzun vadede etkileri hissedilmeye devam edilecektir. Birleşmiş Milletler (BM Mülteci Örgütü, 2018b) verilerine göre, ülkesini terk eden Suriyelilerin sığınmak için gittikleri ülkelerin dağılımına bakıldığında, yaklaşık %64’ünün Türkiye (3 milyon 606 bin), %17’sinin Lübnan (938 bin), %12’sinin Ürdün (660 bin), %4,5’unun Irak (253 bin), %2,4’ünün ise Mısır’a (132 bin) göç ettikleri görülmektedir. Suriye krizinin bazı sonuçlarını gösteren aşağıdaki tablo durumun vahametini ortaya koymaktadır:

Tablo 1: *Suriye’de İnsani Durum* (Pirinççi 2018a: 43)

Suriye nüfusu	18,43 milyon
Ülke içinde insani yardıma muhtaçlar	13,1 milyon
Yerinden edilen kişi sayısı	6,1 milyon
Bölge ülkelerine sığınan mülteciler	5,6 milyon
Kuşatma altındaki kişi sayısı	400 bin +
Hayatını kaybedenlerin sayısı	400 bin +

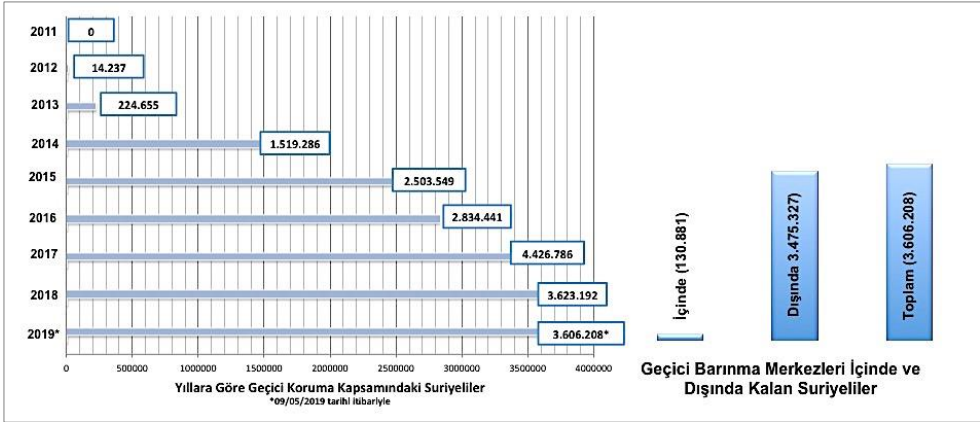
2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu

Mülteci ve sığınmacı kavramları çoğunlukla birbirinin yerine kullanılsa da, muhatabına sağladığı hukuki haklar ve güvenceler bakımından farklıdır. Kamuoyu Suriye’den insani gerekçelerle düzensiz olarak gelen bu kişileri mülteci, göçmen, misafir olarak tanımlasa da, hukuken bu kişiler sığınmacıdır. Nitekim, 1961 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde onaylanarak kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesinde (1951) yer alan mülteci tanımına getirdiği coğrafi kısıtlama nedeniyle, sadece İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa

coğrafyasında yaşanan olaylar nedeniyle göç eden göçmenler mülteci olarak kabul edilmiştir (Özdemir, 2017: 120).

Tırmanan kriz sonrası 29 Nisan 2011 tarihinde 400 civarında göçmenin Hatay Cilvegözü hudut kapısına gelmesiyle başlayan Türkiye'ye yönelik ilk göç hareketi, bugün itibariyle kayıtlı sığınmacı sayısı 3 milyon 600 binin üzerinde bir sayıya ulaşmıştır. Artan sığınmacı sayısı doğrultusunda, yürütülen iş ve işlemlerin düzenlenmesi amacıyla zaman içerisinde çıkarılan yasal düzenlemelerle Suriyelilere yönelik ilk, orta ve yükseköğretimde öğretim görmeleri, sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaları gibi bir dizi adım atılmıştır (Uzman, Tözten, 2016: 253). Bu süreçte, milli gelirine oranla en çok uluslararası yardımı yapan ülke olan Türkiye, uluslararası yardım alanında en cömert ülke olmuştur (AFAD, 2017).

Tablo 2: *Suriyeli Sığınmacı Sayısı* (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019)

2011 yılından bu yana ülkeye gelen Suriyeliler konusundaki bürokratik işlemlerde yaşanan aksaklıkların giderilmesi, hukuki durumlarına netlik kazandırılması ve hızlı bir şekilde yerleşimlerinin sağlanması amacıyla (Köksal vd., 2017: 539), Geçici Koruma Yönetmeliği (2016) çıkartılmış ve Suriyelilere 'geçici koruma statüsü'³ verilmiştir. Suriye'deki savaş nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan insanların yerleştiği farklı ülkelerde, bu ülkelerin başta Cenevre Sözleşmesi olmak üzere uluslararası anlaşmalara koydukları çekinceler ve iç hukukları belirleyici olmak üzere, hukuki statüleri ve bağlılıkları farklı farklıdır (Pirinççi, 2018a: 41).

2.3. Sığınmacılarla İlgili Öne Çıkan Sorunlar

Kitlesel göçler, hem göç eden insanlar için, hem de göçü kabul eden toplumlar için büyük sosyal etkileri olan olgulardır. Bu etkiler birçok değişkene bağlı olmakla birlikte, çoğunlukla kısa ve orta vadede olumsuz yönleriyle ortaya çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacıların durumu da bunun bir istinası değildir. Suriye ile mevcut uzun kara sınırimız, demokratik değerleri benimsemiş bir ülke olarak sahip olduğumuz pozitif imaj ve şüphesiz mülteciler için hedef bölge konumunda olan Avrupa'ya bir köprü işlevi gören coğrafyamız nedenleriyle, Suriyeli sığınmacıların çok büyük oranda Türkiye'ye gelmeleri anlaşılabilir bir durumdur. Ne var ki, özellikle son yıllarda ekonomide gözlenen daralma, sığınmacılar için yapılan harcamaların bütçeye getirdiği yük, uluslararası yardımların beklenen düzeyde olmaması, sığınmacı sayısı ve tahmin edilen 'misafirlik' süresinin çok uzaması, yerel halk nezdinde sığınmacılara karşı olumsuz tutum geliştirilmesinde ve sorunlara karşı hassasiyetin artmasına neden olmuştur. Bu sorunların başında ekonomik sorunlar, güvenlik/asayiş sorunları, eğitim, kültür ve sağlık sorunları gelmektedir. Bu sorunlara aşağıda ana hatlarıyla değinilecek olmakla birlikte, özellikle ekonominin, bu sorunların hissedilmesi noktasında etkili olduğu ve tüm toplumlar için benzer bir eğilim olduğunu söylemek isabetli olacaktır.

2.3.1. Ekonomik Sorunlar

Suriye krizinin ülkemize olan yansımalarını iki yönüyle değerlendirmek mümkündür: Birincisi, Suriye ile 2010 yılında yaklaşık 2,5 milyar dolar seviyesinde ihracat ağırlıklı seyreden dış ticaret hacmimiz, 2011 yılında 2 milyar 134 bin dolar, 2012 yılında dramatik bir düşüşle 568 milyon dolar, takip eden yıllarda ise ortalama 1,5 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir. Bunun yanında, Orta Doğu ve Körfez ülkelerine karayolu ticareti için köprü olarak kullanılan Suriye'deki istikrarsızlık nedeniyle bu ülkelerle olan ticaret de olumsuz etkilenmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı 2019). İkinci olarak ise, ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılar için devlet bütçesinden yapılan doğrudan ve dolaylı yardımlar bütçeye büyük bir yük getirmiştir.

Savaşın doğrudan etkileri nedeniyle etkilenen ticaret konusu farklı bir araştırma konusudur. Bununla birlikte sığınmacılara yapılan yardımlar, vatandaşların sığınmacılara yönelik algı ve tutumları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Sığınmacı nüfusun yoğun olduğu illerde Suriyelilerin özellikle inşaat, sanayi, tarım, tekstil ve ayakkabıcılık sektörlerinde düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmesi nedeniyle, nitelsiz işgücüne dayalı işlerde çalışanlar olumsuz etkilenmiştir. Nitekim Bursa ili en yoğun Suriyeli sığınmacı nüfusuna sahip illerden birisi olarak bu olumsuz etkiden payına düşeni almıştır. Sığınmacıların ekonomiye etkisi sadece işgücü piyasasında olmamış, özellikle konut kiralılarının ani artışında da kendisini hissettirmiştir. Konut kiralaları hızla artarken, kiralık konut bulmak gittikçe zorlaşmıştır. Özellikle yoğun sığınmacı nüfusunun yerleşik olduğu illerde enflasyon, kaçak ve sigortasız işçi çalıştırma eğilimi artmıştır. Yine Suriyeliler tarafından açılan küçük işletmelerin yeterince denetlenememesi ve vergisiz çalışması gibi faktörler haksız rekabete neden olmuştur. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, yerel halk nezdinde Suriyelilerin işlerini ellerinden aldığı yönünde bir izlenim oluşmuştur (Öztürk ve Çoltu, 2018: 189).

İş piyasası haricinde, sosyal yardım ve dayanışma fonlarından sağlanan yardımlar, belediye bütçelerinden ödenen nakdi ve aynı yardımlar ile başta sağlık sektörü olmak üzere, sığınmacıların erişimine ücretsiz olarak sunulan kamu hizmetleri kaynaklı oluşan maliyet, genel bütçe üzerinde diğer baskı unsurları olmuştur (Quadir ve Çimen, 2018: 327).

Yukarıda sıralanan ekonomi üzerindeki olumsuz etkilere karşın, bazı araştırmacılar uzun vadede ekonomik verilerin olumlu olacağı, Suriyeli sığınmacıların ülkemiz ekonomisine sağlayacağı katkılar ile ekonomik canlanma olacağını savunmaktadır (MÜSİAD 2018: 4). Bu tür pozitif raporların temel savı, dünya genelinde ekonomik durgunluk nedeniyle her ekonomide olduğu gibi ülkemiz ekonomisinde de yaşanan durağanlığın tek sebebi olarak Suriyeli sığınmacıların gösterilmesinin hakkaniyetli bir yaklaşım olmadığı, ekonomik canlanma ile işgücü piyasasına katılan göçmen nüfusun ekonomiyi arz ve talep yönlü canlandıracağı yönündedir.

2.3.2. Güvenlik Sorunları

Göçmenlerin asayiş ve güvenlik üzerindeki etkileri konusu dünyanın her yerinde tartışma yaratmıştır. Göçmenlerin gittikleri ülkelerin ekonomik istikrarı, sosyal ve politik yapıları başta olmak üzere temel dinamiklerini etkilediği bir gerçektir. Bununla birlikte, yerel halk nezdinde göçmenler veya azınlık grupların asayiş ve güvenliğe olan etkilerinin olduğundan çok daha büyük oranlarda ve negatif yönlü algılandığını ortaya koyan çok sayıda araştırma da bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların fail ya da mağdur olarak karıştığı başlıca adli olaylar, dilencilik, fuhuş, hırsızlık gibi adi suçlardan oluşmaktadır (Uzun, 2015: 118). Bu durum güvenlik ve asayiş konusunun ekonomi ile bağlantısını yakından ortaya koyması bakımından da önemlidir. Ayrıca, bazı raporlar, suç işleme amacındaki bazı sığınmacıların kasıtlı olarak kayıt yaptırmadıklarını ortaya koymaktadır. Ekonomik yetersizlikler, kötü yaşam koşullarının, eğitimsizlik ve suça etki eden hemen hemen her olumsuz faktöre yakınlıkları nedeniyle, orta ve uzun vadede suç oranlarının artması ve buna paralel olarak sosyal problemlerin derinleşmesi olasıdır (Öztürk ve Çoltu 2018: 189).

Sığınmacıların doğrudan karıştıkları asayiş sorunları kadar önemli bir diğer güvenlik tehdidi de yerli halk ile sığınmacılar arasında yaşanması muhtemel kavga ve sürtüşmelerdir. Çeşitli illerde geçmişte yaşanan benzeri kavgaların, kısa zamanda kitlesel linç girişimlerine dönüşme potansiyelinin olduğu, Suriyelilerin ev ve işyerlerine yönelik saldırılar olduğu, çoğu zaman da suçlu suçsuz ayrımı yapılmadan tüm sığınmacıların bu şiddet olaylarının hedefi olabildiği basına yansımıştır. Toplumsal barış ve istikrarı bozma potansiyeli olan bu tür güvenlik riskleri üzerinde hassasiyet gösterilmelidir.

2.3.3. Diğer Sorunlar

Göçmen olarak gelen insanların göç ettikleri yerdeki insanlarla etnik, dini, kültürel paydaları ne kadar fazlaysa, oradaki uyum ve entegrasyon süreçlerinin o kadar kolay ve zahmetsiz olması beklenir. Nitekim 90'lı yıllarda Balkanlardan göç dalgasıyla gelenlerin yerli halk ile entegrasyonu nispeten hızlı ve kolay olmuştu.

Ancak, Suriyeli sığınmacılar ile aynı dini değerlere sahip olunsu da, kültürel farklılıklardan kaynaklı bazı sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim, Suriye’de çok eşlilik olağan karşılanan bir kültürel norm olmakla birlikte, sığınmacılarla ilgili olarak, göç sonrası Türk aile yapısını olumsuz etkileyen faktörlerin başında yer almaktadır. Bu işin para karşılığında yapılması, kadının toplumsal statüsünü olumsuz etkileyen ve onu metalaştıran bir araca dönüşmesi ise diğer bir olumsuz yöndür (Quadir ve Çimen, 2018: 327).

Sığınmacılarla ilgi ortaya çıkan diğer bir sorun da, ‘düşük kira ödemek’ veya ‘diğer sığınmacılarla birlikte yaşayabilmek’ gibi ekonomik ve kültürel gerekçelerle, sığınmacıların şehirlerin dış mahallelerinde ikamet etmeyi tercih etmesidir. Bu durum onların yerli halk ile entegre olmalarını olumsuz etkilemekte; kentlerin sakinlerine sağladığı birleştirici ve aidiyet verici imkânlardan yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Sığınmacılar kendi ‘küçük Suriye’lerini inşa ederek, kendileri ve çocukları için uyum sürecini uzatmaktadır (Tunç, 2015: 46).

3. Araştırmanın Yöntemi

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğrenim görmekte olan, tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 137 öğrenci oluşturmaktadır. Yüksek Öğretim Kurumu (Program Atlası 2018) verilerine göre Uluslararası İlişkiler Programında (birinci ve ikinci öğretim) toplam öğrenci sayısı ise 1699 kişi olarak belirtilmektedir. Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo-3’te verilmiştir.

Tablo 3: *Ankete Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri (n=137)*

Sınıf	Sayı	%	Program	Sayı	%	Cinsiyet	Sayı	%
1. Sınıf	38	25	1. Öğretim	74	48,7	Kadın	83	54,6
2. Sınıf	64	42,1	2. Öğretim	78	51,3	Erkek	69	45,4
3. Sınıf	43	28,3						
4. Sınıf	7	4,6						

Örneklem grubunun yaklaşık %55'i kadın, %45'i erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %25'i birinci sınıf, %41'i ikinci sınıf, %28'i üçüncü sınıf, %5'i ise dördüncü sınıfa devam etmektedir. Örneklem grubunun yaklaşık %49'u birinci öğretim, yüzde 51'i ise ikinci öğretim öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik verileri bağlamında yapılan istatistiki analizde, demografik farklılıkları ile tutum ölçeğine verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

3.2. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama ve işlenmesinde kolaylık sağlaması, zaman ve mekândan bağımsız olarak mümkün olduğu kadar çok kişiye ulaşılması amacıyla, anket, web portalı üzerinden örneklem grubuna anket linki gönderilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Toplam 152 kişi ankete katılmış, 137 kişinin soruların tamamına cevap verdiği görülmüştür. Soruların tümünü cevaplamayan 15 kişinin verileri değerlendirmeye alınmamıştır.

Öğrencilerin Suriyeli sığınmacılar hakkındaki tutumlarının belirlenmesi amacıyla, Quadir ve Çimen (2017) tarafından geliştirilen tutum ölçeği başta olmak üzere, çeşitli bilimsel çalışmalarda kullanılmış ve madde tutarlılık ve güvenilirlik analizi yapılmış ölçeklerden faydalanılmıştır (Çimen ve Quadir, 2017; Özüdoğru vd., 2018; Roots vd., 2016). Ölçek, 5'li likert tipi şeklinde oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan 18 önermenin 9 tanesi (1, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 15. maddeler) ters sorulmuş ve anket uygulanırken sorular karışık sıralanmıştır.

Suriyeli sığınmacılar gündeme geldiğinde literatürde öne çıkan "**i**) sosyo-kültürel (4 madde), **ii**) güvenlik (4 madde), **iii**) ekonomi (5 madde), **iv**) uyum (5 madde)" başlıkları altında 18 madde örneklem grubuna sorulmuştur. Alınan cevaplar yine bu başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.3. Verilerin Analizi

Örneklem grubunun tutum ölçeğine vermiş oldukları cevaplar, frekanslarına göre tablo ve grafikler halinde yorumlanmıştır. Allport'un grup içi iletişim teorisi ve sosyal uyum kuramlarına göre, "*kişiler arası iletişimin uygun şartlar altında,*

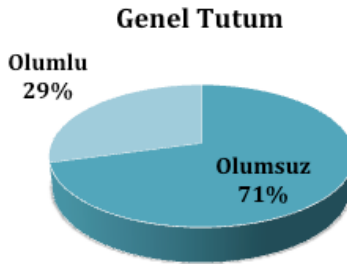
çoğunluk ve azınlık grup üyeleri arasındaki önyargıların azaltılmasında en etkili yöntemlerden birisi olduğu" belirtilmektedir (Gonzales vd., 2008: 671). Bu önermenin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum belirlenmesinde sınanması amacıyla, ankete katılanlardan, "Türkiye'ye göç yoluyla gelen aile üyelerinin veya yakın akrabalarının olup olmadığı (22. madde)" sorulmuş, teoriyi destekler nitelikte anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Tutum ölçeğindeki sorulan 18 maddenin, yukarıda belirtilen 22. madde ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla PSPP istatistik programı aracılığıyla çapraz analizi yapılmıştır. Bu çapraz değerlendirmelerde, "kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum" cevapları gruplandırılarak "olumlu" ve "olumsuz" tutum başlıkları altında toplanmıştır. Yine bu maddelerde "kararsızım" cevapları olumlu ve olumsuz tutum başlıklarına eşit dağıtılarak daha rafine bir çıkarım yapılması hedeflenmiştir.

4. Bulgular ve Tartışma

Anket sonucunda elde edilen cevaplar aşağıda detaylı olarak tartışılmıştır. Kararsız cevaplar dağıtıldıktan sonra sonuçların geneli değerlendirildiğinde, örneklem grubun Suriyeli sığınmacılar hakkında %71 oranında olumsuz algıya sahip oldukları, olumlu bakanların oranının ise sadece %29 seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır.

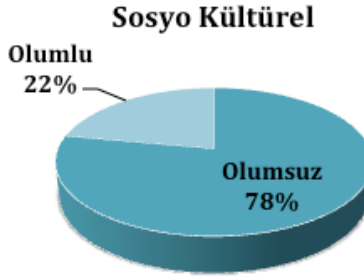
Grafik 1

4.1. Sosyo-Kültürel Konulara İlişkin Tutum

Ankete katılan örneklem grubunun sosyo-kültürel konularda çok büyük oranda Suriyeli sığınmacılara ilişkin olumsuz bir tutumda oldukları ortaya çıkmıştır. Kararsızlar dağıtıldıktan sonra, katılımcıların %78'i olumsuz, sadece %22'si olumlu görüş bildirmiştir. Bu sonuçlar, sosyal ve kültürel alanlarda yürütülen uyum çalışmalarından istenilen verimin alınamadığı ve bu alanda daha fazla ve daha etkili çalışmalar yapılması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Grafik 2

Tablo-4 SOSYO-KÜLTÜREL	Kesinlikle Katılıyorum %	Katılıyorum %	Kararsızım %	Katılmıyorum %	Kesinlikle Katılmıyorum %
i. Sığınmacılar toplumumuza ve kültürümüze çeşitlilik katmaktadır. (+)	5,1	19,7	8,8	28,5	38,0
ii. Sığınmacılara Türkiye'deki okullarda, kendi anadillerinde eğitim fırsatı verilmelidir. (+)	1,5	4,4	11,7	28,5	54,0
iii. Sığınmacıların Türk aile yapısı ve kültürü üzerinde olumsuz etkileri vardır (-)	52,6	22,6	6,6	13,1	5,1
iv. Sığınmacıların, kendi ülkelerinden kaçmalarını ve ülkelerini terk etmelerini doğru bulmuyorum. (-)	42,3	22,6	18,2	13,9	2,9
TUTUM	(--)	(-)	()	(+)	(++)
Olumsuz ←	46,7	25,6	←11,3→	12,8	3,7

i. Örneklem grubunun büyük çoğunluğu sığınmacıların toplumumuza ve kültürümüze çeşitlilik katmadığı görüşündedir. (%38 oranında 'kesinlikle katılmıyorum', %28,5 oranında ise 'katılmıyorum' yanıtı alınmıştır.)

ii. Katılımcıların çok büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılara okullarda kendi anadillerinde eğitim görmesini uygun bulmamıştır. (Yüzde 54'ü 'kesinlikle katılmıyorum', yüzde 28,5'u 'katılmıyorum' yanıtını vermiştir.)

iii. Katılımcıların hassasiyet gösterdiği maddelerin başında, sığınmacıların Türk aile yapısı ve kültürü üzerindeki etkilerinin ne yönde algılandığı sorusu olmuştur. Yüzde 52,6 oranında çok büyük bir oranda 'kesinlikle olumsuz' etkisi olduğu cevabı alınmıştır. İkinci en yüksek oran ise yüzde 22,6 seviyesinde 'olumsuz' olduğu yönündedir.

iv. Sığınmacıların ülkelerini terk etmelerinin örneklem grubu tarafından %42,3 oranında 'kesinlikle katılmıyorum', %22,6 oranında ise 'katılmıyorum' cevabı ile olumsuz bir algıya işaret ettiği gözlenmiştir.

4.2. Güvenlik Konularına İlişkin Tutum

Sığınmacılara yönelik tutumun belirlenmesinde önemli konu başlıklarından birisi şüphesiz güvenlik algısıdır. Elde edilen sonuçlar ne yazık ki güvenlik bağlamında sığınmacılara ilişkin olumsuz bir tutum olduğunu ortaya koymaktadır. Kararsızlar dağıtıldıktan sonra, bu olumsuz tutumun %71 seviyelerinde, olumlu bakış açısının ise sadece %29 oranında olduğu gözlenmiştir.

Grafik 3

Tablo-5 GÜVENLİK	Kesinlikle Katılıyorum %	Katılıyorum %	Kararsızım %	Katılmıyorum %	Kesinlikle Katılmıyorum %
i. Sığınmacılar, Suriye'nin savaş sonrasında yeniden inşasında ve özellikle Kuzey Suriye'de sınır güvenliğimize olumlu katkılar sağlayacaktır. (+)	5,1	20,4	21,2	24,1	29,2
ii. Sığınmacıların suç oranları medyada abartılmakta ve haksızlık yapılmaktadır. (+)	5,8	16,8	24,8	24,1	28,5
iii. Sığınmacılar asayiş ve güvenlik açısından tehdit oluşturmakta, toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır. (-)	45,3	24,8	16,1	10,9	2,9
iv. Suça karışan ve huzuru bozan Suriyeliler nedeniyle, bazı şehirlerimizde Suriyelilere karşı gösterilen tepkileri haklı buluyorum. (-)	46,7	27,0	8,8	13,1	4,4
TUTUM	(-)	(-)	()	(+)	(++)
Olumsuz ←	37,4	25,0	←17,7→	15,3	4,6

i. Suriye'deki savaşın bitmesini müteakiben, ülkemizdeki sığınmacıların Kuzey Suriye bölgesinde sınır güvenliğimiz ve bölgede istikrarın yeniden inşasında olumlu katkıları olacağı yönündeki önermeye %29,2 oranında 'kesinlikle katılmıyorum', %24,1 oranında ise 'katılmıyorum' cevabını vermiştir.

ii. Asayiş konularında ise sığınmacılarla ilgili olumsuz haberlerin medyada abartılarak verildiği görüşüne katılmamaktadır. (Yüzde 28,5 'kesinlikle katılmıyorum', yüzde 24,1'i 'katılmıyorum' yanıtını vermiştir.)

iii. Katılımcıların büyük bir bölümü, sığınmacıların asayiş yönünden tehdit olduğu, huzur ve güvenliği olumsuz etkilediği görüşündedir. (Yüzde 45,3 oranında büyük bir oranda 'kesinlikle katılıyorum', yüzde 24,8 seviyesinde 'katılıyorum' yanıtı alınmıştır.)

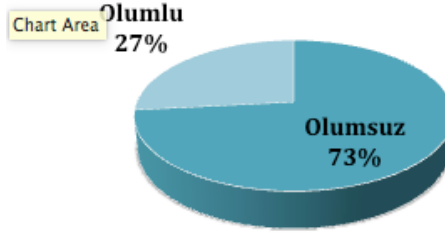
iv. Sığınmacılara yönelik bazı şehirlerde yerli halk tarafından gösterilen tepkiler ve yaşanan olaylarda ise büyük bir oranda tepkilerin haklı olarak görüldüğü anlaşılmıştır. (%46,6 oranında 'kesinlikle katılıyorum', %27 oranında ise 'katılmıyorum' cevabı ile bu olumsuz bakış açısı gözlenmektedir.)

4.3. Ekonomi Konularına İlişkin Tutum

Ekonomi hayatın her alanında etkisini doğrudan hissettiren, sığınmacılar konusundaki kamuoyu algısı üzerinde kuvvetli ilişkisi olan bir faktördür. Örneklem

grubunun yüzde 73'lük kısmının, ekonominin belirleyici etkisi bağlamında sığınmacılara yönelik olumsuz tutum geliştirdikleri, olumlu bakanların oranının ise yüzde 27 seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Grafik 4

Ekonomi

Tablo-6 EKONOMİ	Kesinlikle Katılıyorum %	Katılıyorum %	Kararsızım %	Katılmıyorum %	Kesinlikle Katılmıyorum %
i. Suriyeliler Türkiye’de ekonomiyi canlandırmakta ve istihdamı artırmaktadır. (+)	1,5	8,0	8,8	30,7	51,1
ii. Suriyeliler ile bir arada çalışmaktan memnun olurum. (+)	2,9	15,3	32,1	19,7	29,9
iii. Sığınmacılar işlerimizi elimizden alıyor (-)	30,7	29,2	18,2	18,2	3,6
iv. Türkiye’de yardıma muhtaç çok sayıda vatandaş ve işsiz varken vergilerimin Suriyeli sığınmacılara harcanmasına karşıyım. (-)	56,2	18,2	12,4	9,5	3,6
v. Suriyelilerin gelmesi yaşadığım muhitteki fiyatları ve hayat pahalılığını artırdı (-)	24,1	22,6	36,5	13,1	3,6
TUTUM	(--)	(-)	()	(+)	(++)
Olumsuz ←	38,4	24,1	←21,6→	12,8	3,0

i. Sığınmacıların ekonomiyi canlandıracağı, istihdam yaratacağı ve olumlu katkıları olacağı yönündeki önermeye %51,1 oranında ‘kesinlikle katılmıyorum’, %30,7 oranında ise ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir.

ii. İşyerinde Suriyelilerle bir arada çalışmaktan memnuniyet duyacağını belirtenlerin oranı da oldukça düşüktür. (Katılımcılar bu önermeye %29,9 oranında ‘kesinlikle katılmıyorum’, yüzde %19,7 oranında ise ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir.)

iii. Suriyeli sığınmacıların işlerini elinden aldığı/alacağı endişesini taşıyanların oranı azımsanmayacak kadar çoktur. (Katılımcıların yüzde 30,7'si 'kesinlikle katılıyorum', yüzde 29,2'si ise 'katılıyorum' cevabını vermiştir.)

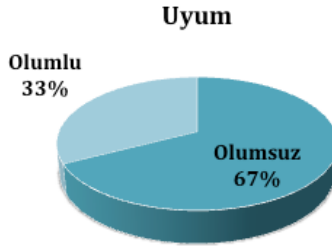
iv. Bütçeden sosyal yardımlar için ayrılan payın öncelikli olarak yardıma muhtaç Türk vatandaşlarına harcanması gerektiğini düşünenlerin oranı oldukça fazladır. (Katılımcıların %56,2'si bu önermeye 'kesinlikle katılıyorum', %18,2'si ise 'katılıyorum' cevabını vermiştir.)

iv. Sığınmacıların gelişinin yaşadığı muhitte kiralar üzerindeki etkisi sorulduğunda, %36,5 oranında katılımcı kararsız kalmıştır. Bunun iki nedeni olabileceği değerlendirilmektedir: İlki, katılımcıların öğrenci olması nedeniyle yıllık kira artış oranlarına ilgisiz olabileceği, ikinci olarak ise, sığınmacıların daha çok dış mahallelerde yerleşmeyi tercih etmeleri nedeniyle katılımcılarla aynı mahallelerde bulunma olasılığının düşük olabileceğidir. Bununla birlikte, toplamda %40'ın üzerinde bir oran ise kiraların arttığını düşünmektedir.

4.4. Uyum Konularına İlişkin Tutum

Sığınmacılara karşı olumsuz tutum en düşük uyum başlığında olsa da, kararsızlar dağıtıldıktan sonra yüzde 67 oranında olan bu oran yine de oldukça yüksektir.

Grafik 5

Tablo-7 UYUM	Kesinlikle Katılıyorum %	Katılıyorum %	Kararsızım %	Katılmıyorum %	Kesinlikle Katılmıyorum %
i. Sığınmacılara vatandaşlık verilmeli (+)	0,7	3,6	8,8	19,0	67,9
ii. Suriyelilerin yaşam tarzından rahatsız olmam, sığınmacı bir komşunun olmasını isterim. (+)	3,6	10,9	29,9	24,8	30,7
iii. Çocuklarımla (eğer olsaydı), Suriyeli çocuklarla arkadaşlık etmesinden rahatsızlık duymam. (+)	13,9	32,8	27,7	8,8	16,8
iv. Suriyelilerin sadece kamplarda yaşamaları gerekir. (-)	24,1	21,2	16,8	25,5	12,4
v. Suriyelilerin, devlet okulları, üniversiteler ve hastanelerde önüme geçmesinden rahatsızlık duyuyorum (-)	56,9	21,9	6,6	7,3	7,3
TUTUM	(--)	(-)	()	(+)	(++)
Olumsuz ←	39,3	19,1	←18,0→	16,0	13,4

i. Örneklem grubunun büyük bir kısmı sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesinin yanlış olacağını düşünmektedir. (%67,9 gibi büyük bir oran ‘kesinlikle katılmıyorum’, %19,0 oranında bir grup ise ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir.)

ii. Suriyelilerin yaşam tarzlarından rahatsızlık duymayacağını ve Suriyeli bir komşusunun olmasını isteyenlerin oranı ise göreceli olarak düşüktür. (Katılımcılar bu önermeye %3,6 oranında ‘kesinlikle katılıyorum’, yüzde %10,9 oranında ise ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir.)

iii. Suriyeli sığınmacıların çocukları ile (eğer olsaydı) kendi çocuklarının bir arada vakit geçirmesinden rahatsızlık duymayacağını belirtenlerin oranı anketin geneli göz önünde bulundurulduğunda tek olumlu tutum sergilenen maddedir. (Katılımcıların yüzde 13,9’u ‘kesinlikle katılıyorum’, yüzde 32,8’si ise ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir.)

iv. Sığınmacıların sadece kamplarda yaşaması gerektiği yönündeki önermeye de birbirine yakın bir tutum sergilenmiştir. (Katılımcıların %24,1’i bu önermeye ‘kesinlikle katılıyorum’ derken, %25,5’i ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir.)

iv. Sığınmacılar ile yerel halkın en sık karşılaştığı ve temas kurduğu yerler olan hastane, okul gibi kamusal alanlarda onlara pozitif ayrımcılık tanınmasından rahatsızlık duyanların oranı hayli yüksektir. (Örneklem grubunun %56,9’u bu

önermeye ‘kesinlikle katılıyorum’ yanıtını verirken, %21,9’u ‘katılıyorum’ seçeneğini işaretlemiştir.)

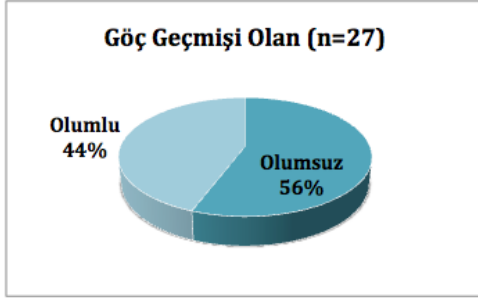
4.5. Göç Geçmiş Olanlar ve Olmayanların Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlarının Karşılaştırması

Sosyal temas kuramının temel öngörülerinden birisi, göçmenler (azınlıklar, sığınmacılar vb. gruplar) ile yerel halk arasındaki iletişim ve temas arttıkça, bunun empati ve entegrasyonu kolaylaştırıcı bir etkisi olacağı yönündeydi. Ayrıca, daha önceden benzer bir temas sağlayan insanların, (ki bu temas o bölgeye göçmen grupların daha önce gitmesi şeklinde olabileceği gibi, kişinin ailesi, akrabaları veya yakın çevresinde göçle gelenlerin olması şeklinde de olabilmektedir) yeni gelenlere karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı olacağı öngörülmektedir.

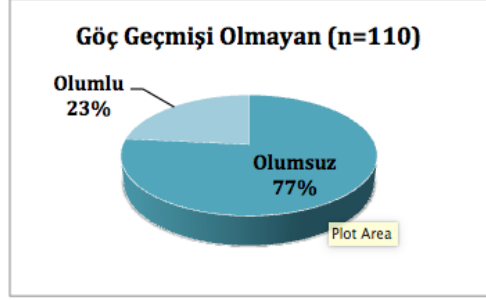
Biz de Marmara bölgesinin ve özellikle Bursa ilinin 1990’larda Balkanlardan gelen göçmenlerin yoğun bir şekilde yerleştiği illerden birisi olması; Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin çok büyük bir kısmının Marmara bölgesinden ve Bursa ilinden gelmesi cihetiyle⁴, ailesi, akrabaları veya yakın çevresinde göç geçmişi olan kişilerin sığınmacılar konusundaki tutumlarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek istedik.

Örnekleme grubunun yüzde 20’si (n=27) ‘Türkiye’ye göç yoluyla gelen aile üyesi veya yakın akrabası olduğunu’ belirtmiştir. Göç geçmişi olan ve olmayan katılımcılarda sığınmacılar hakkında olumsuz bir tutum görülmektedir. Bununla birlikte, gruplar arasında sosyal temas kuramının önermesini doğrular nitelikte anlamlı bir fark göze çarpmaktadır. Göç geçmişi olanlarda olumsuz tutum %56 seviyelerindeyken, göç geçmişi olmayanlar arasında bu durum %77’lerde tespit edilmiştir.

Grafik 6

Grafik 7

Tablo-8 SOSYO-KÜLTÜREL	Göç Geçmiş Olan		Göç Geçmiş Olmayan	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
i. Sığınmacılar toplumumuza ve kültürümüze çeşitlilik katmaktadır. (+)	44,4	55,6	25,5	74,5
ii. Sığınmacılara Türkiye'deki okullarda, kendi anadillerinde eğitim fırsatı verilmektedir. (+)	16,7	83,3	10,5	89,5
iii. Sığınmacıların Türk aile yapısı ve kültürü üzerinde olumsuz etkileri vardır (-)	61,1	38,9	82,7	17,3
iv. Sığınmacıların, kendi ülkelerinden kaçmalarını ve ülkelerini terk etmelerini doğru bulmuyorum. (-)	57,4	42,6	78,2	21,8

TUTUM	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
	(Fark: %16,9)	35,7	64,4	18,8

Sosyal ve kültürel konularda iki grup arasındaki görüş farkı en az seviyede gözlenmiştir. Özellikle, Suriyeli sığınmacıların kendi anadillerinde eğitim görmesi yönündeki önermeye iki grup da yakın oranlarda olumsuz görüş bildirmiştir. Bununla birlikte, diğer önermeler için gruplar arasındaki fark yaklaşık 20 puandır.

Tablo-9 GÜVENLİK	Göç Geçmiş Olan		Göç Geçmiş Olmayan	
	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
i. Sığınmacılar, Suriye'nin savaş sonrasında yeniden inşasında ve özellikle Kuzey Suriye'de sınır güvenliğimize olumlu katkılar sağlayacaktır. (+)	57,4	42,6	30,9	69,1
ii. Sığınmacıların suç oranları medyada abartılmakta ve haksızlık yapılmaktadır. (+)	59,3	40,7	29,1	70,9
iii. Sığınmacılar asayiş ve güvenlik açısından tehdit oluşturmakta, toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır. (-)	55,6	44,4	83,6	16,4
iv. Suça karışan ve huzuru bozan Suriyeliler nedeniyle, bazı şehirlerimizde Suriyelilere karşı gösterilen tepkileri haklı buluyorum. (-)	59,3	40,7	82,7	17,3

TUTUM	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
	(Fark: %27,1)	50,5	49,5	23,4

Güvenlik konuları bağlamında gruplar arası görüş ayrılığı en yüksek düzeydedir. Göç geçmişi olanlar sığınmacılar konusundaki asayiş ve güvenliği ilgilendiren konularda yüzde 50'nin biraz üzerinde olumlu görüş beyan etmiştir. Göç geçmişi olmayan grupta ise olumlu tutum %23,4 seviyesindedir.

Tablo-10 EKONOMİ	%	Göç Geçmişi Olan		Göç Geçmişi Olmayan	
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
i. Suriyeliler Türkiye'de ekonomiyi canlandırmakta ve istihdamı artırmaktadır. (+)		31,5	68,5	9,6	90,5
ii. Suriyelilerle bir arada çalışmaktan memnun olurum. (+)		50,0	50,0	30,5	69,6
iii. Sığınmacılar işlerimizi elimizden alıyor (-)		48,1	51,9	74,1	25,9
iv. Türkiye'de yardıma muhtaç çok sayıda vatanadaş ve işsiz varken vergilerimin Suriyeli sığınmacılara harcanmasına karşıyım. (-)		57,4	42,6	86,4	13,6
v. Suriyelilerin gelmesi yaşadığım muhitteki fiyatları ve hayat pahalılığını artırdı (-)		55,6	44,4	67,3	32,7
TUTUM		Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
(Fark: %21,6)		44,1	55,9	22,5	77,5

Ekonomi konularında verilen maddelere ilişkin cevaplar incelendiğinde, gruplar arası ayrışmanın yüzde 21,6 seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır. Her iki grup da sığınmacılar bağlamında ekonomik meselelerin sorun teşkil ettiğini düşünmektedir. Bu durum göç geçmişi olanlarda %55,9 iken, göç geçmişi olmayanlarda %77,5 seviyesine çıkmaktadır.

Tablo-11 UYUM	%	Göç Geçmişi Olan		Göç Geçmişi Olmayan	
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum
i. Sığınmacılara vatandaşlık verilmeli (+)		20,4	79,6	5,9	94,1
ii. Suriyelilerin yaşam tarzından rahatsız olmam, sığınmacı bir komşunun olmasını isterim. (+)		48,2	51,9	25,0	75,0
iii. Çocuklarımla (eğer olsaydı), Suriyeli çocuklarla arkadaşlık etmesinden rahatsızlık duymam. (+)		77,8	22,2	56,4	43,6
iv. Suriyelilerin sadece kamplarda yaşamaları gerekir. (-)		40,7	59,3	56,8	43,2
v. Suriyelilerin, devlet okulları, üniversite ve hastanelerde önüme geçmesinden rahatsızlık duyuyorum (-)		72,2	27,8	84,5	15,4
TUTUM		Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
(Fark: %17,5)		46,7	53,3	29,2	70,8

Uyum konularında da gruplar arası benzeşmenin arttığı görülmüştür. Her iki grup üyeleri de çok yüksek bir oranda sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmemesi ge-

rektiği görüşündedir. Keza kamu hizmetlerinde sığınmacılara ayrıcalık tanınması konusu da grup üyelerince paylaşılan olumsuz tutum unsurlarından birisidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Mendilimde Kan Sesleri şiirinde Edip Cansever, insanın yaşadığı yere benzediğini söyler. Uzun vadede Suriyeli sığınmacıların da yaşadıkları yere ve o yerin insanına benzemesi olasıdır. Her ne kadar kısa ve orta vadede Suriyeli sığınmacılara "misafir" gözüyle bakılsa, hukuki statüleri gereği "geçici" oldukları ve bir gün ülkelerine dönecekleri umut edilse de, Türkiye'nin geçmişte maruz kaldığı insani göç hareketleri ve uluslararası göç çalışmalarının işaret ettiği veriler, göçmenlerin gittikleri yerlerde kalma eğiliminde olduklarına ve önemli bir kısmının yerleşeceklerine işaret etmektedir. Uluslararası göç istatistikleri göçmenlerin yurtlarına yaklaşık olarak yüzde 25-30 oranında dönme, geri kalan kısmın ise gidilen ülkede yerleşme veya üçüncü ülkelere geçme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Yine göçmenlerin doğdukları topraklara bağlılıkları ve geri dönme isteklerinin içsel bir dürtü olduğu tezine karşı çıkan çalışmalar bulunmaktadır (Azose ve Raftery, 2019: 116; Al-Rasheed, 1994: 199). Suriyeli sığınmacıların Tablo-2'de sunulan iskân yerleri hatırlanacak olursa, konteyner kentlerde yaşayan yaklaşık %3'lük Suriyeli sığınmacı nüfusunun haricinde kalan %97 oranındaki, yaklaşık 3,5 milyon kişi kentlerde yaşamaktadır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılar, ekonomik, sosyal ve kültürel gerekçelerle genel itibarıyla kentlerin dış mahallelerinde komünal bir hayat sürmekte, ekonomik faaliyetleri ve sosyalleşme ihtiyaçlarını kendi içlerinde gidermekte, eğitim ve sağlık gibi zorunlu haller dışında yerel halk ile bir araya kısıtlı gelebilmektedir. Buna mukabil yerel halk ise sığınmacıların günlük hayatta karşılarına çıkmamasından ve yaşadıkları bu kent kültüründen izole hayattan şikayetçi görünmemektedir.

Çalışmamızda, Suriyeli sığınmacılara ilişkin algı, **i)** sosyo-kültürel, **ii)** güvenlik, **iii)** ekonomi ve **iv)** uyum olmak üzere dört temel başlık altında incelenmiş, örneklem grubunun bu dört başlığın tamamında sığınmacılara ilişkin olumsuz bir

tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Genel tutum algısı yüzde 71 oranında olumsuz olarak gözlenen örneklem grubunun, en yoğun olumsuz tutumu, yüzde 78 ile ‘sosyal ve kültürel’ başlığı altında ortaya çıkmıştır. Bunu sırasıyla yüzde 73 ekonomi, yüzde 71 güvenlik, yüzde 67 ile uyum başlıkları izlemektedir.

Kent sakinlerinin mekân ve moral değerler üzerinden müştereklik durumu- nu ele alan Bayraktar (Bayraktar, 2019: 13), kişiler arasındaki etkileşimin belirleyici olduğuna, farklı köken ve kültürlerden gelen, birbirinden farklı öncelik ve ihtiyaçları olan insanların bir müştereklik etrafında bir araya gelememesinin ise kent yaşamının bir zaafı olduğuna işaret etmektedir. Buna karşın, aynı mekânı paylaşan ve aynı havayı soluyan insanların, ancak ve ancak bir araya gelmek, karşılaşmak, empati kurmak, hasbihal etmek gibi, birbirlerinin insani yanına dokunan birliktelikleri teşvik edilerek "ortaklaşan bir yanları ve dilleri" oluşacaktır.

Yukarıda genel hatlarıyla sıralanan (i. sığınmacıların ülkelerine dönmeyecekleri öngörüsü, ii. kent yaşamında izole bir hayat sürmeleri ve iii. ortak bir dilin üretilmemiş olması) gerekçeler tam da sosyal temas kuramının önerdiği entegrasyon sürecinin koşullarına işaret etmektedir. Sığınmacıların bireysel hikayelerine vâkıf olanlar arasında, onlarla empati kurma ve içinde buldukları koşulları anlama konusunda daha pozitif bir etkileşim gözlenmektedir. Diğer taraftan, örneklem grubuna uygulanan anket sonucunda ortaya çıkan olumsuz tutum algısı ise sosyal uyum çalışmalarının şimdiye kadar beklenen ölçüde başarılı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum her ne kadar gruplar arası iletişim ve etkileşim olanaklarının yeterli olmadığını gösterse de, burada bir ayrıntının gözden kaçırlmaması önemlidir: Her ne kadar sosyal temas ve özelde grup içi iletişim kuramı, etkileşim süreçlerinin maksimizasyonunu önermekte ise de, entegre tehdit teorisi tarafından açıklandığı üzere, artan etkileşimin gruplar arası çatışmaları artırma riski, özellikle kronik sorunların olduğu, kaynaklar ve otoritenin paylaşımı konularında kamplaşmanın olduğu gruplar arasında her zaman bulunmaktadır. Yani, gruplar arası etkileşimin artması her zaman beklenen olumlu sonucu vermeyebilecek ve mevcut veya olası yeni çatışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilecektir. Bu neden-

le takip edilecek politikaların iyi düşünülmüş olması ve kontrollü bir şekilde uygulanması süreç yönetimi bakımından önemlidir.

Bu çalışmanın örneklem grubu özelinde ortaya konulan veriler, sığınmacılara yönelik algının olumsuz yönde geliştiği ve bu olumsuz eğilimin her bir konu başlığında gözlemlendiği yönündedir. Daha spesifik olmak gerekirse, zaman zaman kamuoyunda tartışma konusu olan ‘sığınmacılara vatandaşlık verilmesi’ ve ‘kamu kaynaklarına erişim konusunda sığınmacılara öncelik verildiği algısı’ örneklem grubunun öne çıkan rahatsızlık başlıklarındandır.

Bununla birlikte, ailesi veya yakın akrabaları arasında göç geçmişi bulunan kişilerin, göç geçmişi olmayanlara oranla, Suriyeli sığınmacılara karşı daha pozitif bir tutum geliştirdikleri gözlenmiştir. Her ne kadar her iki grubun genel algısı olumsuz olsa da, iki grup arasında anlamlı bir oranda tutum farkı bulunmaktadır. Bu sonuç, sosyal temas kuramının ortaya koyduğu, artan etkileşim ve benzeşen geçmiş tecrübelerin empati ve olumlu tutum algısını destekleyeceği tezini güçlendirmektedir.

Sosyal temas kuramının ortaklıklar ve etkileşim bulunması durumunda entegrasyonun pozitif yönde gelişeceği yönündeki önermesinden hareketle, yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmaların politika belirleyiciler ve uygulayıcılar için yol gösterici olacağı değerlendirilmektedir.

Sonnotlar

- ¹ Edip Cansever’in "Mendilimde Kan Sesleri" şiirinden.
- ² İlerleyen sayfalarda ele alınacak ‘grup içi iletişim teorisi’, alt gruplar arasındaki iletişim ve etkileşimin artması halinde, önyargıların aşılmasını, karşı grup üyeleri ile empati kurulmasını sağlayacağı düşüncesiyle çatışma riskini azaltacağını savunmaktadır. Bununla birlikte, burada belirtilen yakınlıktan kaynaklı çatışma riski, güvensizliğin ve mevcut anlaşmazlıkların bulunduğu gruplar arasındaki yakınlık durumunda olasıdır.
- ³ Geçici Koruma Statüsü: “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönmeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde

bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.”

- ⁴ 2018 yılında Bursa Uludağ Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümüne kayıt yaptıran öğrencilerin %66’sı Marmara bölgesinden, %44’ü Bursa ilinden gelen öğrencilerdir (YÖK Program Atlası, 2018).

Kaynakça

- Al-Rasheed, M., (1994). The myth of return: Iraqi Arab and Assyrian refugees in London. *Journal of Refugee Studies*, 7(2-3), 199-219.
- Azose, J.J.; Raftery, A.E. (2019). Estimation of emigration, return migration, and transit migration between all pairs of countries. *PNAS.*, 116(1),116-122, <https://www.pnas.org/content/116/1/116>, 10 Mayıs 2019.
- Bağcı, S.Ç., Piyale, Z.E, Bircek, N.I, Ebcim, E. (2018). Think beyond contact: reformulating imagined intergroup contact theory by adding friendship potential. *Group Processes & Intergroup Relations*, 21(7), 1034-1052.
- Bayraktar, U., (2019). Müşterekler siyaseti: kentte hemmahal, hemzemin, hemhal, hemdert olabilmek. *Birikim Dergisi*, 8-18.
- Çimen, L.K., Quadir, S.E. (2017). *Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi*. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Özet Kitapçığı, Bandırma,1251-1273.
- Demir, A.F., (2016). Türkiye-Rusya ilişkilerinde Suriye krizinin yansımaları ve etkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 139-151.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2019). *Geçici koruma altındaki Suriyeliler*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, 14 Mayıs 2019.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2019). *Geçici koruma yönetmeliği*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, 15 Mayıs 2019.
- Gonzalez, K.V., Verkuyten, M., Weesie,J., Poppe, E. (2008). Prejudice towards muslims in the netherlands: testing integrated threat theory. *British Journal of Social Psychology*, 47, 667-685.

- Keleş, S.Ç., Aral, T., Yıldırım, M., Kurtoğlu, E., Sunata, U. (2016). Attitudes of Turkish youth toward syrian refugees in respect to youths' gender, income, education, and city: a scale development study. *Turkish Migration 2016 Selected Papers*, ed. Eroğlu, D.C., J.H., Sirkeci, I., London: TPL, 155-163.
- Köksal, Ç., Köksal, T., Köksal, M., (2017). Suriyelilere yönelik bakış açısı ölçeği geliştirme çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 538-550.
- Küçükömürler, S., Sakallı-Uğurlu, N. (2017). Gruplar arası ilişkileri düzenlemede sosyal temas kuramları: gruplar arası, yayılmacı ve hayali temas. *Nesne*, 5(9), 1-31.
- Making Migration Work For All. (2017). *BM genel kurul raporu*. https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/sg_report_en.pdf, 08 Mayıs 2019.
- Markert, J., (2010). The changing face of racial discrimination: hispanics as the dominant minority in the USA – a new application of power-threat theory. *Critical Sociology*, 36(2), 307-327.
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Hakkındaki Cenevre Sözleşmesi. *Resmi Gazete* 5 Eylül 1961, Sayı: 10898.
- Özdemir, E., (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 114-140.
- Öztürk, S., Çoltu, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Özüdoğru, H.Y., Kan, A., Uslu, L., Yaman, E. (2018). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 116, 18 (40/2), 115-140.
- Pirinççi, F., (2018a). Suriye'ye komşu ülkelerin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(2), 39-60.
- Pirinççi, F., (2018b). Syrian crisis and Iraq: an analysis on the effects on migration and radicalization. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 218-235.
- Quadir, S:E., Çimen, L.K. (2018). Türk vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla ilgili görüşleri (Konya ili örneği). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 53(2), 327-345.
- Roots, A., Masso, A., Ainsaar, M. (2016). Measuring attitudes towards immigrants: validation of immigration attitude index across countries. *European Social Survey*,

- https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/conference/ROOTS-et-al_Measuring-Attitudes-towards-Immigrants.pdf, 10 Mayıs, 2019.
- Schweitzer, R., Perkoulidis, S., Krome, S., Ludlow, C., Ryan, M. (2005). Attitudes towards refugees: the dark side of prejudice in Australia. *Australian Journal of Psychology*, 57(3), 170-179.
- MÜSİAD, (2018). *Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye ekonomisi: evrensel tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak*. İstanbul, <http://www.musiad.org.tr/F/Root/Pdf/2018/suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu.PDF>, 20 Mayıs 2019.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2017). *Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar raporu*. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf, 21 Mayıs 2019.
- Stephan, W.G., Stephan, C.W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41, 157-176
- Stephan, W.G., Ybarra, O., Morrison, K.R. (2015). *Intergroup threat theory, handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. (ed.) Todd D. NELSON, 2nd Edition, Psychology Press, 255-279.
- BM Mülteci Örgütü UNHCR., (2018). *Syria regional refugee response*. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> 18 Mayıs 2019.
- BM Mülteci Örgütü UNHCR., (2018). *The war in syria: 7 years, 7 facts, countless lives*. <https://www.unrefugees.org/news/the-war-in-syria-7-years-7-facts-countless-lives>, 13 Mayıs 2019.
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2018). *Türkiye-Suriye ticaret genel durum*. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/suriye/ulke-profilii/turkiye-ile-ticaret>, 20 Mayıs 2019.
- Tunç, A.Ş., (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Uzman, N., Tösten, R. (2016). Suriyeli akademisyenlerin bakış açısından Türkiye-Suriye ilişkileri ve sığınmacılar meselesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 24, 251-272.

Uzun, A., (2015). Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 107-120.

Yüksek Öğretim Kurumu Program Atlası. (2018). <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=109710287>, 11 Mayıs 2018.